

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN: 2181-1342 (ONLINE)

№ 2 (3) 2023

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРЬ МУАММОЛАРИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES

ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ

ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ

ELECTRONIC JOURNAL

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 2 (3)-2023

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Аброр – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети.

ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот

технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васида Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Crossref DOI:

Таҳририят Crossref DOI нинг расмий аъзоси ҳисобланади ва 10.47.390 DOI префиксига эга. Ҳар бир нашр ва илмий мақолага индивидуал Crossref DOI рақами берилади.

Google Scholar

Журнал Google Scholar (Академия) да индексацияланади.

“Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй.

Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

Полвонов Козимбек Наимович

ҚАШҚАДАРЁ ВИЛОЯТИ ШАҲАРЛАРИ КЛАССИФИКАЦИЯСИДАГИ ЎЗГАРИШЛАР (1970-2022 йиллар) 7-13

Махмудова Азизахон Носировна

ПАЛЕОЛИТШУНОСЛИК СОҲАСИ РИВОЖЛАНИШИДА Р. Х. СУЛЕЙМАНОВ
ТАДҚИҚОТЛАРИНИНГ ЎРНИ 14-21

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Kurpayanidi Konstantin Ivanovich

MODERN DIGITALIZATION: PRIORITIES AND PROSPECTS IN THE CONTEXT OF ECONOMIC
TRANSFORMATION 22-28

Паязов Мурод Максудович

ДАВЛАТ ХУСУСИЙ ШЕРИКЧИЛИГИ АСОСИДА ТЕМИР ЙЎЛ ХИЗМАТЛАРИНИ
РИВОЖЛАНТИРИШДА: МУАММО ВА ЕЧИМЛАР 29-37

Шохўжаева Зебо Сафоевна

ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИДА СУВТЕЖАМКОР СУФОРИШ УСУЛЛАРИНИ ҚЎЛЛАШНИНГ
САМАРАДОРЛИГИ 38-45

Asamxodjayeva Shoira Shukurullayevna

INSON KAPITALI RIVOJIGA TA'SIR QILUVCHI OMILLAR 46-50

Элбоев Бобур Ботирович

ТИЖОРАТ БАНКЛАРИДА САВДОНИ МОЛИЯЛАШТИРИШДА БАНК КАФОЛАТИ ВА
ЗАХИРА АККРЕДИТИВНИНГ ҚЎЛЛАНИЛИШИ 51-60

Ermatov Akmaljon Akbaraliyevich

O'ZBEKISTONDA MOLIVAVIY BOSHQARUV TIZIMINI RIVOJLANTIRISH 61-68

Абдуқулова Дилноза Абдукадировна

АГРАР СОҲА ЎСИШИНИ МАКРОИҚТИСОДИЙ КЎРСАТКИЧЛАРГА ТАЪСИРИНИ
СТАТИСТИК ЎРГАНИШ 69-74

Qudbiyev Nodir Tohirovich, Tojimatov Abdumutalibjon Abduqayumovich

KORXONALARNING TIJORAT BANKLARI BILAN O'ZARO MUNOSABATLARI TIZIMINI
TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI 75-84

Rasulova Shaxnoza Xatamovna

XARAJATLAR HISOBINI TASHKIL ETISH VA TASNIFLASHNING IQTISODIY ANAMIYATI ..85-93

Болтаев Нурали Шираматович

АГРАР ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА ТАЙЁРЛАНАЁТГАН КАДРЛАРНИ МЕҲНАТ
БОЗОРИДА РАҚОБАТБАРДОШЛИГИНИ ОШИРИШ ЙЎЛЛАРИ 94-103

09.00.00 - ФАЛСАФА ФАНЛАРИ*Tulaganov Muminjon Taxtamuratovich*JAMIYATDA FUQAROLARNING HUQUQIY -SIYOSIY ONGINING YUKSALTIRISHDA
ETNOMADANIY OMILLARNING O'RNI104-109*Aripov Alisher Abdumalikovich*YOSHLAR MA'NAVIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA MILLIY VA DINIY BAG'RIKENGLIKNING
O'RNI110-117*Xabib Sattorov*

TASAVVUF TA'LIMOTIDA SHARIAT, TARIQAT, MA'RIFAT, HAQIQAT BOSQICHLARI118-123

Турсинбой Султонов

ИСТЕЪДОДНИНГ ИККИ МУҲИМ ТОМОНИ124-132

Сафаров Улуғбек Турсунович

МАДАНИЙ ЖАРАЁНЛАР ТРАНСФОРМАЦИЯСИНING ЎЗИГА ХОС ЖИҲАТЛАРИ133-138

10.00.00 - ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ*Бектурсынова Айсултан Марат кызы*М.М. БАХТИН КАК ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ЯЗЫКОВАЯ ЛИЧНОСТЬ УЧЕНОГО-ФИЛОЛОГА
ФИЛОСОФСКОГО ТИПА139-145*Назарова Сайёра Азимжановна*ЎЗБЕК ТИЛИДАГИ ИРРИГАЦИЯ ВА МЕЛИОРАЦИЯ ТЕРМИНЛАРИНИ ТАРИХИЙ
БОСҚИЧЛАРИ ВА ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ146-151*Isroilova Manzura Jamolovna*BOSMA NASHRLARDA FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING LEKSIK-SEMANTIK
TRANSFORMATSIYASI152-156**12.00.00 - ЮРИДИК ФАНЛАР***Утемурастов Махмут Ажимурастович*ҲУҚУҚ ИЖОДҚОРЛИГИ ТАКОМИЛЛАШУВИГА ҲУҚУҚИЙ НИГИЛИЗМ ВА ҲУҚУҚИЙ
ИДЕАЛИЗМНИНГ ТАЪСИРИ157-162*Узакова Гўзал Шариповна*БАРҚАРОР ТАРАҚҚИЁТ МАҚСАДЛАРИГА ЭРИШИШДА ҚАШШОҚЛИК ВА ОЧЛИКНИ
ТУГАТИШ, СОҒЛИК ВА ФАРОВОНЛИККА ИНТИЛИШНИНГ ИЖТИМОИЙ-ҲУҚУҚИЙ
АСОСЛАРИ163-175*Abdixakimov Islombek Bahodir o'g'li*

SUG'URTA FRANSHIZASI VA UNING TURLARI HAQIDA176-180

13.00.00 - ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ*Мамадалиева Нилуфар Баҳодировна*ЎҚУВ ФАНЛАРИ ТАЯНЧ ТУШУНЧАЛАРНИ ЎҚИТИШ ОРҚАЛИ БОШЛАНҒИЧ
СИНФ ЎҚУВЧИЛАРНИНГ ОҒЗАКИ НУТҚ ВА ФИКРЛАШ ФАОЛИЯТИНИ
ТАКОМИЛЛАШТИРИШ181-185

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг
долзарб муаммолари. -2023. -№ 2 (3).
ISSN: 2181-1342 (Online)
<https://scienceproblems.uz>

08.00.00-Иқтисодиёт фанлари

Болтаев Нурали Шираматович
Тошкент давлат аграр университети
таянч докторанти
E-mail: n.sh.boltaev@mail.ru

АГРАР ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА ТАЙЁРЛАНАЁТГАН КАДРЛАРНИ МЕҲНАТ БОЗОРИДА РАҚОБАТБАРДОШЛИГИНИ ОШИРИШ ЙЎЛЛАРИ

Аннотация: Аграр таълим тизимида тайёрланаётган кадрларни малакали ва меҳнат бозорида рақобатбардошлигини ошириш, талабалар бандлигини таъминлаш, ўқув жараёнида эгаллаган билим ва кўникмаларини қўллаш юзасидан иш берувчи ташкилотларда талаба штатини жорий этиш механизмлари ва афзалликлари бўйича таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: аграр таълим, меҳнат бозори, ривожлантириш, бошқариш, кадрлар тайёрлаш, талаба штати, битирувчилар, ҳамкорлик.

Болтаев Нурали Шираматович
Базовый докторант Ташкентского
государственного аграрного университета
E-mail: n.sh.boltaev@mail.ru

ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ КАДРОВ, ПОДГОТОВЛЕННЫХ В АГРАРНЫХ ВУЗАХ, НА РЫНКЕ ТРУДА

Аннотация: Разработаны предложения и рекомендации по механизмам и преимуществам внедрения студенческого государства в организациях-работодателях в целях повышения компетентности обучающихся кадров в системе аграрного образования и повышения их конкурентоспособности на рынке труда, обеспечения занятости студентов, а также применять полученные в процессе обучения знания и навыки.

Ключевые слова: аграрное образование, рынок труда, развитие, управление, подготовка кадров, статус студента, выпускники, сотрудничество.

Boltaev Nurali Shiramatovich
Base doctoral student of Tashkent State Agrarian University
E-mail: n.sh.boltaev@mail.ru

WAYS TO INCREASE THE COMPETITIVENESS OF PERSONNEL TRAINED IN AGRARIAN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN THE LABOR MARKET

Abstract: Proposals and recommendations have been developed on the mechanisms and benefits of introducing a student state in employer organizations in order to increase the competence of students in the system of agricultural education and increase their competitiveness in the labor market, ensure student employment, and apply the knowledge and skills gained in the learning process.

Key words: agricultural education, labor market, development, management, training, student status, graduates, cooperation.

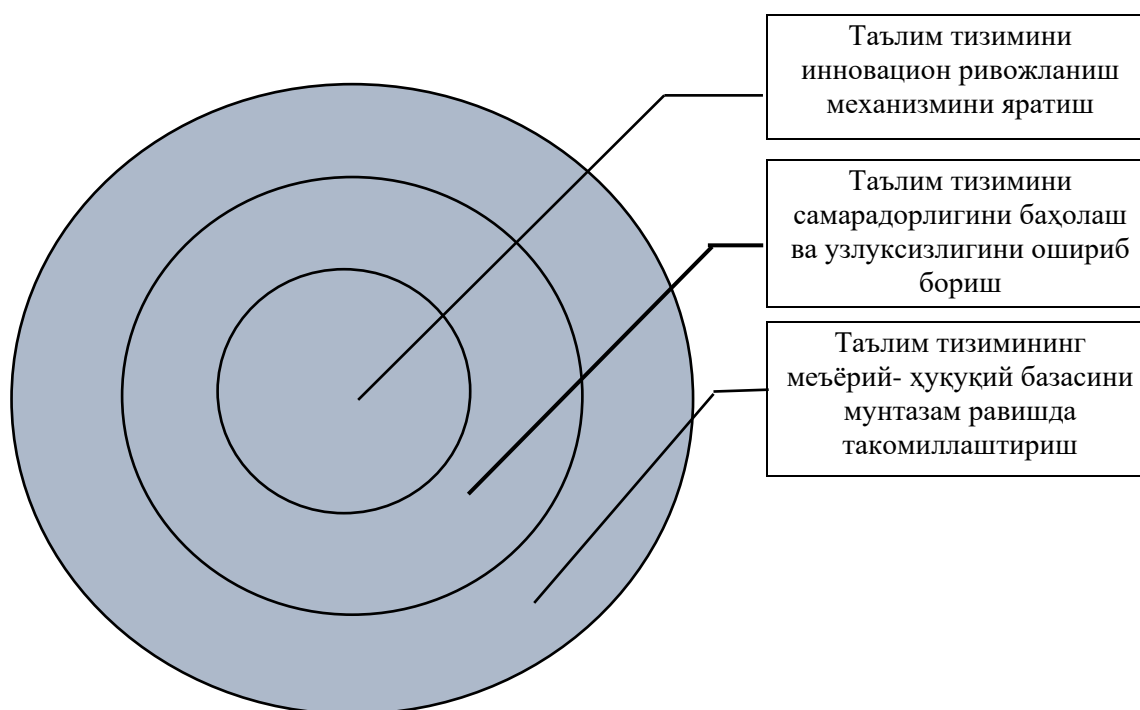
<https://doi.org/10.47390/1342V3I2Y2023N12>

XXI асрда дунёда таълимнинг жараёнларини ташкил этишнинг замонавий шакллари пайдо бўлиши интеллектуал қобилиятли ёшларни шаклланишига замин яратилди, шу жумладан Ўзбекистон Республикасининг олий таълим муассасаларида ҳам туб бурилиш яратилиши натижасида, аҳоли фаровонлиги ва ёшларнинг келажагини таъминлашда асосий омил ва кадрлар сифатини яхшилаш глобал йўналишга айланмоқда. Замонавий иқтисодиётнинг ривожланган тармоқларини рақамли трансформациялашуви шароитида, юқори салоҳиятли, билимли малакали кадрлар тайёрлаш сифати ҳар доимгидек долзарб масалалардан бири сифатида эътироф этилиши бугунги рақобатбардош меҳнат шароитида асосий сабаб қилиб кўрсатилиши ҳеч кимга сир эмас. Юқори малакали кадрлар мамлакат ҳуқуқий-сиёсий, илмий-техникавий, ижтимоий-иқтисодий ва маънавий-маданий жиҳатдан ривожланишини таъминлашга, ҳар томонла муаммоли вазиятларни тезкор равишда таҳлил эта олиш, шу билан бир қаторда ташкилий-ҳуқуқий шакли ва фаолият туридан қатъий назар, ҳар қандай ташкилот рақобатбардошлигини оширишга бевосита таъсир этувчи асосий манба ва ҳал қилувчи омил ҳисобланади. Шу боис, нафақат республикамизда, балки жаҳон ҳамжамиятида етакчилик қилаётган мамлакатлар кадрларни тайёрлаш ҳамда уларни ўқитиш сифатига, олий таълим ривожига давлат сиёсатининг устувор йўналиши сифатида эътибор қаратиб, кенг кўламдаги ишларни амалга ошираётганлигини кўриш мумкин. Аммо шунга қарамай, юқори малакали кадрлар тайёрлаш борасида олий таълим соҳасида айни вақтда ҳал қилиниши лозим бўлган долзарб муаммо ва камчиликлар мавжуд. Шу боис, таълим тизими замонавий талабларга жавоб бериши, истиқбол режаларини белгилаши ва келажакка интилиши лозим. Барча мамлакатлар сингари бизда ҳам олий таълим жамиятнинг асосий ўзгаришидир. Жаҳонда инсон фаолиятининг турли соҳаларида глобал ўзгаришлар юз бериб, уларда инновацион ғоялар ва усуллар қўлланилади, шунинг учун кадрлар (битирувчи)лар сифатли тайёрланган ва чуқур билимлар билан қуролланган бўлиши керак.

Юқори малакали кадрларнинг ақлий ва маънавий эҳтиёжларини юксалтириш ҳамда уларнинг ишчанлик ва билимдонлик қобилиятларини шакллантириш ва оширишда таълимнинг муҳим хусусиятлари шахс, давлат ва жамият даражасида тавсифланади. Бу тавсифлаш мезонига кўра, давлат мамлакат ақлий ва илмий салоҳиятининг ривожланиши ҳамда аҳолининг маънавий бойлиги ва ҳуқуқий маданияти оширилишига хизмат қилади. Шу боисдан, мамлакатимизда замон талабларига мос малакали кадрларни тайёрлаш, иқтисодиёт тармоқлари ва ижтимоий соҳага рақобатбардош мутахассисларни етказиб бериш, бу орқали иқтисодий тараққиёт ва ижтимоий фаровонликни таъминлашга йўналтирилган[1]. Хусусан, аграр олий таълим муассасаларида тайёрланаётган кадрлар экологик вазиятларни ҳисобга олган ҳолда тезкор қарор қабул қилиш, таълим олиш жараёнида эгаллаган билимларини амалиётда қўллаш ва бандлигини таъминлаш муҳим ҳисобланади.

Аграр таълимнинг ўзига хос хусусиятлари ва мавсумийлиги, табиий омилларнинг таъсирида қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини етиштиришда бир қатор муаммолар келиб чиқиши билан бошқа соҳалардан фарқ қилади. Ушбу муаммоли вазиятларда аграр

соҳада фаолият олиб бораётган бошқарув ходимлари ва мутахассислари кўзланган мақсадга эришиш учун замонавий менежмент усулларида фойдаланиши зарурдир. Замонавий таълим жараёнида иқтисодий модернизацциялаш ва рақамлаштириш самарали ривожланишига ҳамда бошқарув механизмларининг рақамлаштирилишига эришиш имконини беради. Аммо, менежмент усулларида кўпчилиги ва аниқ бошқарув вазифаларини ижросини таъминлашда бошқарув усулларида маъқулни танлаб олишни янада қийинлаштиради. Фикримизча, агросаноат мажмуасида юқори натижаларга эришишда қишлоқ хўжалиги соҳаси учун тайёрланаётган олий таълим муассасаларида таълимнинг узвийлиги ва натижадорлигига эътибор бериш ва инновацияларни жорий этишдаги устувор вазифалар ҳал этишни талаб этади. Шу сабабли аграр таълим тизимида ҳамда тизим ташкилотларида инновацион ғоялар асосида тизим яратиш ва жорий этиш бўйича устувор вазифаларни белгилаб олиш лозим бўлади (1-расм).

1-расм. Аграр таълим тизимида инновацияларни жорий этишдаги устувор вазифалар¹

Аграр таълим тизимида инновацион технологияларни тадбиқ этиш орқали тайёрланаётган кадрларда меҳнат фаолиятини олиб борувчи тизим ташкилотларни (вазирлик, қўмита, агентлик, кластер, фирма, фермер хўжалиги, бўлим, лаборатория, компания ва ҳ.к.) бошқаришда замонавий ва рақамли технологиялар асосида фаолиятини олиб боришда билим, кўникма, тажрибани шакллантириш зарур ҳисобланади. Шунини таъкидлаш лозимки, барча иқтисодий тармоқларида бошқарув усуллари моҳияти ёки амалга ошириш механизмига кўра аниқ стандарт талабларга тўла жавоб берадиган кўрсатма, тавсиялар ёки таклифлар мавжуд эмас. Чунки бошқарув жараёнида кадрлар салоҳиятидан келиб чиқиб, ташкилот мавқеи ҳамда бошқарув принципларини қўллашда бир текисда фаолият кўрсатиши қийин жараён ҳисобланади.

¹ Муаллиф тадқиқотлари асосида ишлаб чиқилган.

Меҳнат бозорини олий маълумотли малакали кадрлар билан таъминлашда таълим муассасалари томонидан бошқарувнинг узвийлигини қуйидаги бошқарув усулларини жорий этиш, такомиллаштириб бориш ҳамда доимий равишда қўллаш талаб этилади: **биринчидан:** ОТМни тамомлаган кадрларни ишга жойлаштиришда йўналиш ва мутахассислигидан келиб чиқиб, корхона, ташкилот бошқарув персоналига асосланган ташкилий-маъмурий усулларини қўллаш; **иккинчидан:** кадрларни моддий-маънавий томонлама қўллаб-қувватлаш учун ташкилотларда ижтимоий-иқтисодий меъёрлаштиришга асосланган иқтисодий усулларни жорий этиш; **учинчидан:** кадрларни иш жараёнига тўлиқ мослашиши учун ОТМлари билан ҳамкорликда ижтимоий фаоллигини ошириш мақсадида қўлланиладиган ижтимоий – психологик усулларни ишлаб чиқиш.

Шу билан бир қаторда аграр таълим тизимида кадрларни ишга жойлаштиришда раҳбар ва ходимлар ўртасида бошқарув амалиётидаги вужудга келадиган хилма-хил муаммолар орасида, албатта, асосий биринчи ўринда раҳбар фаолиятининг мазмуни, раҳбарнинг индивидуал фазилатлари билан боғлиқ масалалар мажмуи эгаллайди. Шу боис, ташкилотни самарали бошқаришда ходимларнинг ўз ишларига муносабатини ўрганиш, уларнинг таклиф ва тавсияларига эътибор бериш муҳим ҳисобланади. Хусусан, аграр таълим муассасалари меҳнат бозорининг талабларини инобатга олган ҳолда кадрлар тайёрлаш бўйича ўзларининг асосий миссиясини танлаб олиши зарур ҳисобланади (2-расм).

2-расм. Кадрлар тайёрлашда таълим муассасасининг миссияси¹

Иқтисодиётни жадал ривожлантириш борасида олиб борилаётган изчил ислохотлар натижасида аграр олий таълим муассасаларида етук мутахассислар тайёрлаш жараёнига таъсир кўрсата оладиган ОТМ раҳбар ва педагог кадрларининг ўрнини алоҳида таъкидлаш лозим. Бугунги кунда таълим тизимини янги bosқичга олиб чиқиш ҳамда инсон капиталини устувор йўналиш сифатида белгилаб олган ҳар бир раҳбар ходим, профессор-ўқитувчилар дарс машғулотларини олиб боришда ўқув дастуридаги белгиланган вазифалар талабаларга етказиб бера олиши муҳим ҳисобланади.

¹ Муаллиф ишланмаси.

Дунёнинг этакчи олий таълим муассасалари тажрибаси шуни кўрсатадики, улар рақобат жараёнида ўз позицияларини тубдан ўзгартириш орқали муваффақиятга эришадилар: улар таваккал қилишади; белгиланган меъёр ва қоидаларни такомиллаштириш; меҳнат бозорини эгаллашнинг ноанъанавий усулларидан фойдаланиш. Бунда, мослашувчанлик ва янги шароитларга мослашувчанликни намоён этиш, муваффақият келтирадиган ҳамма нарсани ўрганиш, самарали стратегияларнинг шаклланишига хулқ-атворнинг стереотиплари ўрганиш ва таҳлил қилиш, шу жумладан, қисқа муддатли мақсадларга эришиш, хавф-хатарлардан қочиш ва ташаббускорлик ва бошқалар. Шунингдек, таълим жараёнига рақамли технологиялар, меҳнат бозорига замонавий билимларга эга бўлган кадрлар тайёрлашда ахборот-коммуникацион технологиялари ва усуллари жорий этилмоқда. Аграр таълим тизимида кадрлар тайёрлаш жараёнида қишлоқ хўжалигини рақамлаштириш технологиялари ва замонавий усулларини жорий этиш бўйича бир қатор ижобий ўзгаришлар амалга оширилди. Хусусан, бакалаврият таълим йўналишлари ва магистратура мутахассисликларида таълимнинг кредит-модуль тизими жорий этилди, маъруза ва амалий машғулотлар ҳамда семинарларни «онлайн» кузатиш ва ўзлаштириш имконини берувчи, шунингдек, уларни электрон ахборот сақловчиларга юкловчи «E-MINBAR» платформасини амалиётга жорий этиш белгиланган, масофадан туриб фойдаланиш имконини берувчи электрон кутубхона тизими жорий этилди, таълим жараёнида электрон ресурслар салмоғини босқичма-босқич ошириб бориш, қишлоқ хўжалиги таълим йўналишлари ва мутахассисликларининг ўзига хослигидан келиб чиққан ҳолда таълим жараёнларида халқаро миқёсда кенг қўлланиладиган замонавий дастурий маҳсулотлардан фойдаланиш ривожлантириб борилмоқда, таълим жараёни иштирокчилари фаолияти самарадорлигини мониторинг қилишнинг электрон тизими жорий этилмоқда[2]. Юқоридаги санаб ўтилган, бир қатор ижобий натижалар билан биргаликда ҳанузгача ечимини кутаётган муаммолар ҳам мавжудлигини билан ушбу аграр таълим тизимида кадрлар тайёрлашнинг бошқарув механизмларини такомиллаштириш талаб этилади. Аграр таълим тизимида таҳсил олаётган талабаларнинг ўқишини тамомлагандан кейин ишга жойлашиш жараёнида соҳадаги муаммоларни таҳлил қилиш ҳамда ушбу вазиятларда қарор қабул қилиши, замонавий билимларга эга эканлигини кўрсатиши, назария ва амалиётнинг юксак намунасини намоён этиши, асосийси ўқиш давомида фойдали машғулотлар билан банд бўлишини ҳисобга олиб, вазирликлар, давлат қўмиталари, давлат бошқарувининг бошқа органлари ва хўжалик бирлашмаларида ҳамда уларнинг таркибий бўлинмаларида талабаларни иш билан бандлигини таъминлаш, дарсдан бўш вақтларида расмий тарзда ишга қабул қилиш мақсадида талаба штатини жорий этиш мақсадга мувофиқдир. Бунда, жорий этилаётган талаба штатига олий таълим муассасаларида таҳсил олаётган ёки битирувчи курс талабалари стажёр лавозимларига ишга қабул қилиш ва зарур меҳнат шароити билан таъминлаш зарур ҳисобланади.

Фикримизча қуйидаги талаба штатини жорий этиш механизми орқали, меҳнат бозорига ҳамда бошқарув кадрлар заҳирасига юксак маънавиятли ва ватанимиз равнақи учун хизмат қиладиган битирувчи кадрлар етишиб чиқишига хизмат қилади. Бундан ташқари, ушбу ОТМ ва иш берувчи ҳамкорлигида талаба штатини жорий этиш ва уни амалга ошириш жараёни мунтазам равишда профессор-ўқитувчиларда ўз устида

янада кўпроқ ишлашни талаб этса, талабаларда ўқув жараёнида замонавий билимларни эгаллаш бўйича ўз фикр-мулоҳазаларини баён этиш учун кўникма шаклланишига тўртки бўлади (3-расм).

3-расм. ОТМ ва иш берувчи ташкилот ҳамкорлигида “талаба штатини” жорий этиш ва амалга ошириш жараёни¹

Бугунги кунда аграр таълим тизимида битирувчи кадрларни ўз мутахассислиги бўйича иш билан таъминлашда бир қатор муаммолар юзага келмоқда. Яъни битирувчилар ўқишни тугатгандан сўнг, бошқа йўналишларда фаолият олиб бораётганлигини ёки ўқишнинг иккинчи мутахассислигида ўқишни афзал кўраётганлиги кузатишимиз мумкин. Бу эса, аграр соҳада жойларда мутахассис кадрларга эҳтиёж ортиб бораётганлигидан далолат беради. Ушбу талаба штатида

¹ Муаллиф тадқиқотлари асосида ишлаб чиқилган.

фаолият олиб борган талаба эса келгусида мазкур ташкилотда ёки ўзи истиқомат қиладиган ҳудуддаги ташкилот учун малакали кадр бўлиб, ҳудуднинг ижтимоий-иқтисодий фаравонлигини таъминлашда муҳим омил бўлиб хизмат қилади.

Тадқиқотларимиз давомида талаба штатини жорий қилишда қандай афзалликларга эришишимиз ҳамда ёш бўлажак кадрлар учун қулай шарт-шароитлар яратилишини таъминлашни инобатга олган ҳолда талабалар ҳамда ишлаб чиқариш корхоналарида иш фаолиятини олиб бораётган талаба кадрлар ўртасида сўровнома ўтказилди. Сўровномада иштирок этган 300 нафар респондентдан кўрилган асосий муаммолар келтириб ўтилиб истиқболда талаба штатини жорий этиш ва ишлаб чиқариш корхоналарида тадбиқ этиш бўйича сўров натижаларига кўра, 210 нафар (70%) респондент талаба штатини жорий этиш зарурлигини кўрсатган бўлса, 75 нафар (25%) респондент корхоналарда талаба штати жорий этилиши ОТМ ларда таълим сифатини ошишини кўрсатиб ўтган, шу билан бир қаторда 15 нафар (5%) респондент талаба штатини жорий этиш шарт эмаслигини кўрсатиб ўтган (4-расм).

№	Афзаллик томонлари	Изоҳ
1	Назарий билимларни мустаҳкамлаш, билим ва кўникмаларни амалиётда қўллаш	Талабалар учун ишлаб чиқариш ва таълим интеграциясини йўлга қўйиш учун оптимал ечим ҳисобланади
2	Ҳақиқий иш жараёнини ўрганиш ҳамда амалий жиҳатдан танланган йўналишнинг афзаллигини, ижобий ва салбий томонларини таҳлил қилиш	Талабалар бевосита ташкилотда иш жараёнини ташкил этилиши ва вазифалар ижросини таъминлашда иштирок этади
3	Жамоа билан ишлаш кўникмасини шакллантириш ва мулоқот қилиш малакасини ошириш	Ташкилотнинг раҳбар ва ходимлари, миждозлар билан муомала қилиш маданияти шаклланади
4	Тажрибали профессионал устоз билан ҳамкорлик қилиш тажрибасига эга бўлиши	Ҳақиқий устоз-шоғирд тизимини шаклланишига ҳамда кўп йиллик иш тажрибасига эга бўлган ходимлардан фойдали маълумотлар олишга имконият яратилади
5	Танланган мутахассислигини ва касбга қўйиладиган талабларни эрта тушуниш, касбга йўналтириш ва кейинги ўсиш йўналишини танлаб олиши	Ўз танлаган мутахассислигининг келгусида жамиятимизга қанчалик зарурлигини эрта тушунишига сабаб бўлади
6	Меҳнат бозорини ўрганиш, қандай билим ва кўникмалар талаб этилиши, малакали кадр бўлиши учун ўқиш жараёнида қайси жиҳатларга аҳамият қаратиш имкониятини яратилиши	Бугунги иқтисодиётни модернизациялаш ва рақамлаштириш даврида меҳнат бозориде рақобатбардош кадрлар бўлиши учун асосий таъсир этувчи омилларга эътибор бериш кераклиги тўғрисида кўникма шаклланади

7	Битирувчи ўз карерасини яратиши учун нималарга эътибор бериш кераклиги бўйича тажриба орттириши ва мартаба бошлаш учун яхши имкониятнинг мавжудлиги	Ўқишни тамомлагандан сўнг аниқ иш жойига ва иш ўрнига эга бўлиши
8	Иш берувчи ташкилотда заҳира кадрлар тайёрлаш тизимини йўлга қўйилиши	Ташкилот учун келгусида малакали кадрлар заҳирасини шакллантилишига олиб келади
9	Илм-фан ишлаб чиқариш интеграциясининг самарали йўлга қўйилиши	ОТМ ва иш берувчи ташкилотлар ўртасида самарали ҳамкорлик йўлга қўйилади
10	Таълим сифати ва ўқув жараёнининг самарадорлигини ошиши	ОТМда малакали кадрлар тайёрлаш, таълим сифатини ошиши, раҳбар ва педагог ходимларнинг самарали меҳнат фаолияти йўлга қўйилади

4-расм. Сўровнома асосида талаба штатини жорий этиш зарурияти¹

Бундан ташқари, аграр соҳа корхоналари билан ҳамкорликда ташкилотларда талаба штатларини жорий этишнинг қуйидаги афзалликлари, ОТМ ва ташкилот меҳнат бозори учун малакали, рақобатбардош кадрлар тайёрлашга эришиши кўришимиз мумкин бўлади (1-жадвал).

1-жадвал

Талаба штатини жорий этишнинг афзалликлари²

Талаба штатини жорий этиш ва унга талабаларни жалб этиш ташкилот учун жуда қийин иш бўлишига қарамай, келгусида ташкилот учун афзалликлари мавжуд. Ёш мутахассисларни ўзлари учун тарбиялаш, уларни ташкилот талаб қиладиган талаб ва ўзига хос хусусиятларга эга бўлган малакали кадр қилиб тайёрлаш, ОТМ ўқув режа ва

¹ Муаллиф тадқиқотлари асосида тайёрланган.

² Муаллиф тадқиқотлари асосида ишлаб чиқилган.

дастурларини тўғрилаш, шу асосда манфаатли ҳамкорлик ҳамда илм-фан ишлаб чиқариш интеграциясини таъминлашга хизмат қилади. Ўқиш давомида эгалланган назарий билимларини амалий фаолиятда моҳирона қўллаш олиши учун яхши имконият яратилади. "... Улар аграр соҳада юзага келадиган муаммоли вазиятларда тезкор қарор қабул қилиш кўникмасига эга бўлади." "...Улар ўзларини малакали, рақобатбардош, ижро этувчи, аниқ, берилган вазифаларга масъулият билан муносабатда бўладиган қилиб кўрсатадилар. Бугунги кунда аграр олий ўқув юртлари битирувчиларига бўлган талаб муаммоси нафақат касбий тайёргарлик жиҳатдан, балки ташкилотнинг ишлаб чиқариш ва бошқарув самарадорлигига таъсири ва унинг ривожланишига туртки бўлиш имкониятлари кўриб чиқилиши зарур ҳисобланади.

Бугунги кун битирувчиси меҳнат бозорида рақобатбардош бўлиши, касбий фазилатларга эга, билим ва замонавий оргтехника билан ишлаш қобилияти ҳам алоҳида аҳамиятга эга. (интернет, компьютерлар, факслар, принтерлар, сканерлар ва бошқалар), ҳайдовчилик гувоҳномаси ва машина бошқаруви, чет тилларини билиш, ўз-ўзини бошқариш ва одамларни бошқариш қобилияти; юқори раҳбарият томонидан қўйиладиган талабларни тушуниш, жамоада ишлаш қобилияти, вазифаларни ҳал қилишда масъулият ва мустақилликка эга бўлиш каби хусусиятларни ўзида мужассамлаштирган бўлиши муҳимдир.

Агросаноат мажмуасининг республикамиз иқтисодиётидаги мавқеини мустаҳкамлашда малакали кадрларни тарбиялаш, таълим бериш ва ўз соҳасиларининг етук мутахассислари бўлиб шакллантиришда меҳнат амалиёти нафақат муҳим, балки ўқув жараёнининг ажралмас қисмидир. Айнан ишлаб чиқариш жараёнида назарий эгаллаган билимларини қўллаш, тажриба орттириш, олинган билимларнинг воқеликка мувофиқлиги очиб берилади, аслида "у нимани ўрганганлиги" ва энг муҳими "нима учун" тушунчаси пайдо бўлади. Талаба учун ишлаб чиқариш корхонасидаги иш жараёни ва амалиёт кўпинча унинг касбий карьерасининг бошланғич нуқтасига айланади. Шу тарзда битирувчи кадрлар вақт ва кучни сезиларли даражада тежаб, ўқишни тугатгандан сўнг кераксиз ҳаракатлар қилмаслиги ва аниқ қаерга боришни билиб олиш имконияти яратилади.

Юқоридагилардан хулоса қилиш мумкинки, ҳар бир шахс ўз фаолиятни тизимли амалга оширишининг асосий воситаси тинимсиз меҳнат, замонавий билимларни эгаллаш ва уни амалиётга жорий этиш ҳамда тўхтовсиз ҳаракатлар мажмуидир. Замонавий менежмент ва илм-фан ютуқларидан фойдаланишга асосланган ҳаракатлар тизимининг кундалик қўлланилиши ташкилот фаолияти самарадорлигига сезиларли тарзда ижобий таъсир кўрсатади. Жумладан, аграр таълим муассасаларида ҳам бошқарувни замонавий усуллар ёрдамида олиб борилиши ҳамда малакали кадрлар тайёрлашда қуйидагилар алоҳида аҳамият касб этади:

ОТМ фаолиятини прогноз қилиш ва режалаштириш, стратегияларни ишлаб чиқиш;

Янги таълим йўналишлари ва шакллари танлаш;

Маркетинг стратегиясининг мавжудлиги;

Малакали кадрларни тайёрлаш орқали замонавий сифат стандартларига мувофиқ маҳсулот ишлаб чиқариш ҳамда хизмат кўрсатиш;

Замонавий молиявий бошқарув тизимларини яратиш;

Кадрларни меҳнат бозорида жой-жойига оқилона қўйиш, вазифаларни тақсимлаш, иш берувчилар билан мунтазам ҳамкорлик қилиш;

Таълимга оид ахборот тизимини ташкил этиш ва ундан фойдаланишнинг самарадорлигини таъминлаш;

Ҳар томонлама назорат, таҳлил, камчиликларни аниқлаш ва уларни бартараф этишни таъминлаш;

ОТМ раҳбар ва педагог ходимларининг малакаси ва маҳоратини ошириб бориш.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 4 март куни “Олий таълим муассасалари талабалари бандлигини таъминлаш бўйича устувор вазифаларни белгилаш тўғрисида ўтказган йиғилиши”, «Халқ сўзи», 05.03.2022 й., 48 (8110).
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 2019 йил 8 октябрдаги «Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5847-сон Фармони. www.lex.uz
3. www.agro.uz (Қишлоқ хўжалиги вазирлиги сайти).Alisherovich T. F. Sog'lom turmush tarzini shakillantirishda jismoniy madaniyatning inson hayotidagi roli.
4. www.tdau.uz (Тошкент давлат аграр университети сайти).

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 2 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).